

Larisa CUZNEȚOV

dr. hab., prof. univ., Universitatea Pedagogică de Stat
I. Creangă din Chișinău

Unele aspecte de formare a culturii pedagogice în contextul profesionalizării cadrelor didactice și globalizării educației (formarea inițială)¹

37.091|

Rezumat: Articolul reprezintă un studiu teoretic în care se elucidează unele aspecte de formare a culturii pedagogice în contextul profesionalizării cadrelor didactice, și anume: precizarea obiectului și obiectivului major al acestui proces; identificarea și descrierea axelor de perspectivă ale teoriei instruirii; conținutul structurii sistemului cognitiv al cadrului didactic; caracteristicile arhitecturii cognitive a procesului de învățământ universitar pedagogic; delimitarea condițiilor de sporire a eficienței profesionalizării cadrelor didactice; concretizarea importanței activităților practice, a autoperfecționării, autoactualizării și a tipurilor de învățare care urmează a fi dezvoltate la studenții-pedagogi.

Cuvinte-cheie: cultură pedagogică, cadre didactice, studenți-pedagogi, arhitectura cognitivă, tipuri de învățare.

Abstract: The article represents a theoretical study that elucidates some aspects of the formation of pedagogical culture in the context of teacher professionalization, namely: specifying the object and major objective of this process; identifying and describing the perspective axes of the training theory; presenting the structure of a teacher's cognitive system; presenting the characteristics of the cognitive architecture of a pedagogical university education; delimiting the conditions for increasing the efficiency of teachers' professionalization; specifying the importance of practical activities, self-improvement, self-updating, and the types of learning that need to be developed in trainee teachers.

Keywords: pedagogical culture, teachers, trainee teachers, cognitive architecture, types of learning.

În condițiile globalizării educației și provocărilor actuale, problema profesionalizării cadrelor didactice, atât în formarea inițială cât și în cea continuă, este, cu certitudine, în centrul atenției cercetătorilor și practicienilor. Dacă perioada cuprinsă între anii 1980 și 2000 a fost una centrată mai mult asupra democratizării procesului educațional și a individualizării acestuia, astăzi, reieșind din noile provocări socioculturale, globalizarea educației, din diversitatea problemelor și dilemelor de natură moral-etică și cognitiv-motivațională, pornind și de la impactul dezvoltării tehnologiilor multimedia și condițiile create de pandemia Covid-2019 pe care o traversăm cu toții, capătă o amploare deosebită investigațiile axate pe variate aspecte ale profesionalizării cadrelor didactice. O prioritate tot mai mare capătă dezvoltarea și realizarea de sine a cadrului didactic în contextul sporirii competenței și eficienței personale,

¹ Articolul este publicat în cadrul proiectului *Fundamentarea paradigmei de profesionalizare a cadrelor didactice în contextul provocărilor societale*, cifrul proiectului: 20.80009.0807.45, din Programul de Stat 2020-2023, Proiectarea Strategică IV, *Provocări societale*, administrat de către Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare din Republica Moldova.

pregătirii lui pentru a se autodetermina, auto perfecționa și a se autoactualiza permanent în profesie, în viața individuală și cea socială; în esență, pentru a învăța pe parcursul întregii vieți.

Aceste abordări ne orientează spre analize profunde și reflecții asupra situațiilor dificile din învățământ, cauzate de un șir de factori socioculturali, economici, de ordin moral și axiologic, care reduc motivația tinerei generații pentru studii. Ne bucură însă și noile rezultate și dovezi științifice obținute de neuroștiințele educației, în special de neurofiziologie, neuropsihologie și neurodidactică [9, 13, 14].

În această ordine de idei, sistemul de învățământ superior profesional, inclusiv cel de profil pedagogic, și-a configurat clar **obiectul** și **obiectivul** de interogație și cercetare. **Obiectul** se constituie din fenomenul profesionalizării cadrelor didactice și al carierei profesionale, iar **obiectivul** major reprezintă axarea pe determinarea, fundamentarea și elaborarea strategiilor și tehnologiilor didactice, optimizarea arhitecturii și a procesului educațional/instructiv-educativ al instituțiilor de învățământ din domeniul vizat. Evident, aceste provocări influențează necesitatea re/definirii, re/gândirii cadrului conceptual, a cadrului metodologic și praxiologic al pregătirii profesionale a cadrelor didactice.

Plecând de la o cunoscută axiomă existențială, conform căreia *cultura umană începe și se asimilează în cadrul social, reconstituindu-se cu fiecare individ, insistăm asupra altui fapt foarte important, care, în esență, derivă din primul: cultura pedagogică începe și se asimilează în context educațional special/pedagogic, abordat și realizat ca parte componentă a sociumului, reconstituindu-se și renovându-se cu fiecare cadru didactic și experiența sa valoroasă; acesta, prin funcția și responsabilitățile asumate, este obligat să devină mai performant în ceea ce privește competența, cultura lui generală și cea profesională. Realitatea socială și realitatea științifică, care sunt extrem de complexe, au creat toate premisele pentru a aborda profesionalizarea cadrelor didactice din mai multe perspective, cele mai importante, în viziunea noastră, fiind cea sistemică, inter- și transdisciplinară; multifactorială și multicriterială [4, 5, 6, 10].*

Cu acest prilej, am decis să realizăm o abordare analitică a celor patru axe de perspectivă ale teoriei instruirii, pe care le-am dedus în baza studierii literaturii consacrate profesionalizării cadrelor didactice [4, 5, 6, 7, 10, 11, 12], după cum urmează:

Științificitatea și schimbarea: axă de perspectivă, compusă din două elemente de tip intrinsec și extrinsec, care au caracter ambivalent și interconex, presupunând o calificare înaltă a universitarilor ce țin cursuri la studenții-pedagogi. Cunoașterea acestei axe oferă posibilitatea de a valorifica multiaspectual principiile și exigențele științificității [2], favorizează deschiderea spre nou și

schimbare și obținerea unui produs final, în persoana absolvenților/pedagogilor debutanți, competenți și competitivi pe piața muncii în domeniul educațional.

Formarea studentului pedagog în și prin contextul **inter-, pluri- și transdisciplinar**, care asigură realizarea unor interacțiuni de integrare și stabilire a raporturilor între două, câteva sau mai multe și variate ramuri, discipline științifice, inclusiv prin efectuarea transferurilor și a incluziunilor de concepte, teorii, concepții, strategii și metodologii în scopul construirii unor noi abordări și orientări mai profunde și adecvate a problemelor pedagogice.

Formarea comprehensivă, centrată pe student, în corelație cu îmbinarea optimă a valorizării contextelor: profesional, social și individual, care reprezintă axa de perspectivă a pregătirii profesionale, ce permite valorificarea acțiunilor integratoare în scopul umanizării, democratizării, facilitării procesului de învățământ pentru dezvoltarea independenței, creativității și armonizarea acestuia cu explorarea tendințelor didacticilor postmoderne, și anume a tendințelor didacticii generale, ale didacticilor speciale, didacticii culturale, sub aspectele analitic-descriptiv, normativ, social, individual și reflexiv, concentrate asupra realizării *Bildungului*, exprimat printr-o serie de atribute ale persoanei, în cazul nostru ale cadrului didactic, care poate fi caracterizat ca o persoană inteligentă și educată, formată academic multiaspectual și integral. Concept relativ nou – sau, mai exact, unul reactualizat în didactică de K. Seel – având o conotație și explicație vastă, acesta consemnează așa calitate precum: știința, erudiția, cultura, educația, cunoașterea, învățarea și înțelepciunea [apud 7, p. 13].

Dezvoltarea și stimularea creativității și reflecției didactice la studenții-pedagogi, în viziunea noastră, denotă cea mai importantă axă de perspectivă didactică, întrucât anume ea orientează și ghidează formarea, auto/perfecționarea personalității pedagogului contemporan, care va fi capabil să-și evalueze, analizeze, monitorizeze și, la nevoie, să-și corecteze sau să completeze acțiunile teoretice și cele practice în concordanță cu specificul disciplinei predate și exigențele curriculare, condițiile și particularitățile elevilor, contextul real, interacțiunile socioculturale și locale, fiind apt de autoactualizare permanentă ca persoană activă din punct de vedere civic, social și profesionist performant, un specialist competent și gânditor, un savant creativ și inventiv.

Pentru a respecta logica acceptată de noi în cadrul acestui studiu teoretic, în continuare ne vom referi la un alt aspect important al profesionalizării cadrelor didactice la etapa formării inițiale, care, în esență, stă la baza dezvoltării și consolidării competenței și culturii pedagogice, fiind definit de psihologi ca *sistemul cognitiv uman* [6]. Plecând de la caracteristicile generale ale sistemului cognitiv uman, abordate de M. Miclea [8], am precizat și am dezvoltat elementele structurale ale

sistemului cognitiv al cadrului didactic (SCCD), care constituie *fundamentul culturii pedagogice* (format în baza culturii generale a persoanei). Așadar, propunem următoarea structură a SCCD:

Nivelul I, al cunoștințelor generale și de specialitate, include sistemul de cunoștințe și informații ale persoanei, care au fost asimilate anterior, și ansamblul de cunoștințe și informații asimilate independent și la facultate în procesul instrucțional specializat (pedagogic, psihopedagogic); motivația achiziționării lor; scopul urmărit și asimilarea/elaborarea noilor cunoștințe, reprezentări, opinii, viziuni și decizii pe marginea acestora; analiza, sinteza, integrarea lor în substructuri cognitive și metacognitive, re/gândirea și stocarea cunoștințelor în memorie și imaginație, ceea ce conduce la interiorizarea terminologiei speciale, dezvoltând gândirea și limbajul pedagogic. Concomitent, la acest nivel se includ: învățarea aplicării tehnicilor de lucru cu sursele de informare (surse bibliografice, TV, Internet etc.); analiza experienței proprii și a celei avansate din domeniul științelor pedagogice; analiza sarcinilor speciale, a problemelor și situațiilor reale, a priceperilor și abilităților dobândite din didacticile generale și speciale, disciplinele neuroștiințelor educației și managementul educațional, sociologia și filosofia educației etc. La fel, nivelul dat se referă nu numai la învățarea, înțelegerea, reproducerea informației, ci se axează și pe autocunoaștere, formarea competențelor la nivelul autoinfluențării comportamentului cognitiv (propriu și al elevilor); valorificarea posibilităților de modificare a schemelor cognitive formate anterior; dezvoltarea metacogniției în cheia cunoașterii particularităților psihofizice și cognitive, de personalitate (proprii, ale elevilor și ale adulților); determinarea obstacolelor în instruire, care urmează a fi depășite; stabilirea, elaborarea și valorificarea strategiilor de asimilare a cunoștințelor și informațiilor, de monitorizare și corectare a procesului de învățare-predare-evaluare; dezvoltarea capacităților de actualizare a cunoștințelor și competențelor achiziționate.

Nivelul II, computațional/de procesare a cunoștințelor, în relația intrări/input și ieșiri/output ale cunoștințelor, care începe cu analiza sarcinilor de rezolvat, a componentelor acestora, a pașilor ce urmează de realizat, a posibilităților și finalităților scontate; dezvoltarea imaginației profesionale în cadrul procesării cunoștințelor generale și speciale; centrarea pe explorarea operațiilor și formelor gândirii în soluționarea sarcinilor de specialitate; aplicarea prelucrării *modulare* (influențate de cunoștințele anterioare), *non-modulare* (influențate de cunoștințele și competențele speciale și transversale, învățate la disciplinele fundamentale și de specialitate) și *mixte* (îmbinarea ambelor tehnici).

Nivelul III, algoritmic-reprezentational, are scopul ca persoana să învețe a identifica, preciza și aplica cel mai potrivit algoritm de procesare a informațiilor/cunoștințelor, a datelor sarcinii în funcție de intrări-ieșiri, soluționare

a variatelor probleme, situații pedagogice concrete etc. În rezolvarea problemelor didactice, educaționale, de management și proiectare pedagogică, studenții de la facultățile de specialitate învață a explora eficient anumiți algoritmi, principii, modele normative, exersează pentru a le combina în mod optim, ceea ce ar stimula emiterea mai multor tipuri de judecăți, raționamente, strategii și metode de rezolvare, care corespund atât competențelor generale și speciale, cât și stilului, tipului de gândire a persoane – persoană care asimilează cultura pedagogică, studiază experiența avansată în domeniu, se pregătește sub toate aspectele să devină un cadru didactic competent.

Nivelul IV, de implementare și verificare a cunoștințelor, care are o importanță practică decisivă, întrucât demonstrează capacitățile și competența studentului-pedagog de a aplica tot ce a asimilat, denotă, în același timp, funcționarea mecanismelor neurobiologice, psihologice, pedagogice în momentul și după soluționarea sarcinilor, explicarea motivelor acțiunii, asigură analiza și interpretarea rezultatelor obținute, îi permite studentului-pedagog să facă concluzii și predicții. Anume la nivelul dat se includ contribuțiile neuroștiințelor cognitive, transferate și transformate în plan educațional prin valorificarea aspectelor legate de proiectare, realizare, corecție, completare, evaluare, apreciere a cunoștințelor și acțiunilor elevilor de către cadrele didactice în baza implementării reale a condițiilor psihopedagogice, a strategiilor, tehnologiilor de organizare-efectuare a procesului de învățământ în limitele asigurării igienei muncii intelectuale, ocrotirii sănătății discipolilor, stimulării motivației învățării, participării active și creative la lecții și la activitățile nonformale.

În realitatea acțională, adică în procesul de învățământ și al dezvoltării gândirii științifice, a metacogniției, a competențelor de aplicare a cunoștințelor teoretice, de cultivare a culturii pedagogice la studenții de la facultățile pedagogice, aceste patru niveluri ale sistemului cognitiv vor fi completate, extinse și aprofundate în direcția profesionalizării viitorilor specialiști, formând **arhitectura cognitivă** pe două dimensiuni: prima ține de procesul instrucțional universitar, în general, iar cea de-a doua ține de procesul individual al învățării fiecărei persoane. În acest context, efectuăm o precizare importantă, în opinia noastră: arhitectura cognitivă a profesionalizării cadrelor didactice, mai cu seamă în cadrul formării inițiale, depinde de un șir de condiții psihopedagogice și sociale. Studiul literaturii de specialitate [1, 7, 8, 11, 13, 14] și analiza propriei experiențe ne-au permis să determinăm ansamblul de condiții minimal necesare pentru a spori eficiența profesionalizării carierei pedagogice, după cum urmează:

Condițiile interne, care influențează calitatea formării cadrului didactic și se rezumă la motivație, interesul și aspirația pentru profesia dată; aptitudinile speciale; perseverența și asiduitatea, orientarea de principiu; particularitățile biosomatice și psihologice, care se pot

manifesta la nivelul sănătății optime, al specificului memoriei, gândirii, imaginației, sferei psihoemoționale etc.

Condițiile externe depind de arhitectura cognitivă creată în cadrul universitar, de personalitatea cadrelor manageriale și didactice universitare, de comunicarea și relaționarea interpersonală cu acestea; de climatul grupei studențești; de calitatea tehnologiilor didactice cu accent pe principalele tipuri de învățare, strategii și modele didactice aplicate în procesul educațional. În mare măsură, ele mai depind și de competența, măiestria, autoritatea și iscusința pedagogilor universitari, de capacitatea acestora de a-i interesa pe studenți, a le stimula și menține interesul pentru profesia aleasă, inclusiv și prin *contaminarea cu propriul exemplu*.

Având în vedere că am consacrat mai multe publicații științifice [5, 6, 12] strategiilor, formelor, metodelor și modelelor didactice universitare, în acest studiu ne vom mai referi și la tipurile de învățare, care pot fi valorificate cu succes în profesionalizarea cadrelor didactice, începând cu formarea inițială. Evident, familiarizarea în cadrul instrucțional cu noile ramuri ale științelor educației, fundamentele teoretice și aplicative ale acestora, cu teoria generală a instruirii și didacticile particulare necesită dezvoltarea următoarelor tipuri de învățare:

- **învățarea conceptuală** (nu numai în contextul memorării și explorării corecte a conceptelor, ci și în direcția formării abilităților de conceptualizare/transpunere a teoriilor în concepte);
- **învățarea euristică**/prin descoperire, care presupune ipotetizarea, elaborarea, confirmarea sau infirmarea ipotezelor, elaborarea noilor ipoteze și verificarea lor; căutarea căilor și a modalităților de soluționare a problemelor etc.;
- **învățarea prin exersare**, care pune accentul pe încercarea-desfășurarea-repetarea anumitor acțiuni cu caracter educațional, potențial necesare cadrului didactic; crearea și aplicarea anumitor scheme de exersare etc.;
- **învățarea prin activitate practică**, care este foarte aproape de învățarea prin exersare și include toate tipurile și stagiile de practică pedagogică, orele practice și cele de laborator;
- **învățarea activă și interactivă** (cu accentul pe dezvoltarea spiritului de inițiativă, pe activism, participarea la colaborarea și cooperarea didactică etc.);
- **învățarea algoritmică și prin receptare** (cu accentul pe cunoașterea și aplicarea anumitor principii normative și algoritmi didactici, formarea capacității de a-i selecta și a argumenta aplicarea acestora etc.);
- **învățarea prin modelare și imitare** (în viziunea noastră, unul dintre cele mai importante tipuri de învățare în științele pedagogice, care le îmbină în sine pe multe, dacă nu pe majoritatea celorlalte.

Valorificată sistematic, învățarea prin elaborarea-aplicarea modelării asigură dezvoltarea gândirii, imaginației și creativității pedagogice la studenții-pedagogi.

Evident, șirul tipurilor de învățare poate fi continuat și diversificat în funcție de disciplina de studiu, strategiile, forma de activitate, metodele și procedeele aplicate și alte realități didactice.

În finalul acestui studiu teoretic, considerăm oportun să expunem câteva aspecte pe care le-am stabilit în urma unui sondaj realizat recent în legătură cu evaluarea opiniei licențiaților și a masteranzilor absolvenți și cu ocazia acreditării unor specialități pedagogice. Atât absolvenții de la licență (89%), cât și cei de la masterate (92%) consideră extrem de redusă durata stagiilor de practică profesională. La fel, marea majoritate a studenților-pedagogi consideră benefică majorarea orelor practice la disciplinele speciale de studiu (conform Planului-cadru 2020). Deși guvernul, ministerul de resort, comunitatea științifică, administrația și managerii universităților, precum și cadrele didactice din instituțiile de învățământ superior lucrează continuu în direcția sporirii calității procesului de învățământ și a culturii pedagogice, mai avem cu toții încă mult de lucru pentru a redefini și renova numeroase aspecte și componente ale profesionalizării cadrelor didactice pe coordonatele teoretică și praxiologică, axiologic-conținutală și cea de promovare a învățării pe parcursul vieții cu accentul pe îmbinarea optimă a perfecționării instituționalizate cu autoperfecționarea și autoactualizarea permanentă a specialiștilor din domeniul pedagogic.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Boncu Șt., Ceobanu C. Psihosociologie școlară. Iași: Polirom, 2013.
2. Călin M.C. Teoria și metateoria acțiunii educative. București: Aramis Print SRL, 2003.
3. Cerghit I. Metode de învățământ. Iași: Polirom, 2006.
4. Cojocaru V. Gh., Cojocaru V. Formarea cadrelor didactice din perspectiva profesionalizării carierei didactice: semnificații și implicații actuale. Chișinău: CEP UPSC *Ion Creangă*, 2020.
5. Cuznețov L., Raileanu O., Oloieru A., Simcenco I. Profesionalizarea cadrelor didactice. Formarea inițială. Chișinău: CEP UPSC *Ion Creangă*, 2021.
6. Cuznețov L. Educația pe parcursul vieții și autoperfecționarea – oportunități sociopsihopedagogice de eficientizare a dezvoltării gândirii științifice la cadrele didactice. În: *Materialele Conferinței Științifice Internaționale Condiții pedagogice de optimizare post-criză pandemică prin prisma dezvoltării gândirii științifice* din 24.06.2021. Chișinău: CEP UPSC *Ion Creangă*, 2021, pp. 16-22.

7. Iucu R. Instruirea școlară. Perspective teoretice și aplicative. Iași: Polirom, 2008.
8. Miclea M. Psihologie cognitivă. Iași: Polirom, 1999.
9. Neacșu I. Neurodidactica învățării și psihologia cognitivă. Ipoteze. Conexiuni. Mecanisme. Iași: Polirom, 2019.
10. Papuc I., Bocoș M. Psihopedagogie. Suport pentru formarea inițială și continuă. București: Cartea Românească Educațională, 2017.
11. Pânișoară G. Psihologia învățării. Cum învață copiii și adulții. Iași: Polirom, 2019.
12. Sanduleac S., Cuznețov L. Dezvoltarea gândirii științifice la cadrele didactice: Fundamente teoretice și aplicative. Chișinău: UPSC *Ion Creangă*, 2021.
13. Howard-Jones P. Introducing Neuroeducational Research: Neuroscience, Education. London-New York: Routledge, 2010. 256 p.
14. <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1837563>